

DOKAZIVANJE POSTOJANJA ZAVJEŠTANJA U OSTAVINSKOM POSTUPKU U REPUBLICI SRBIJI

Jasmina Nikšić

Univerzitet u Novom Pazaru

Novi Pazar, Srbija

j.pljakic@uninp.edu.rs, <https://orcid.org/0000-0002-8190-7565>

Lejla Smailović

Univerzitet u Novom Pazaru

Novi Pazar, Srbija

lejlasmailovic908@gmail.com

Apstrakt

Predmet ovog rada jeste analiza dokazivanja postojanja zavještanja u ostavinskom postupku u Republici Srbiji, kao jednog od najsloženijih pitanja u oblasti naslednog prava. Polazeći od pravne prirode testamenta kao jednostranog, ličnog i strogo formalnog pravnog posla za slučaj smrti, autori ukazuju na specifične procesne i materijalnopravne izazove koji se javljaju u situacijama kada testament nije neposredno dostupan sudu, odnosno kada je izgubljen, uništen ili kada njegovo postojanje i sadržina postanu sporni među naslednicima i drugim zainteresovanim licima. Autorke u radu detaljno razmatraju pravila o teretu dokazivanja, prirodi i dometu dozvoljenih dokaznih sredstava, kao i standardima dokazivanja koje sudovi primenjuju u ostavinskom postupku. Poseban fokus rada usmeren je upravo na pravila o teretu dokazivanja, dozvoljena dokazna sredstva i standarde dokazivanja koji se primenjuju u ostavinskom postupku. Takođe, analiziraju razliku između dokazivanja postojanja testamenta i njegove punovažnosti, uz ukazivanje na različite pravne posledice ovih pitanja. Autorke analiziraju i aktivnu ulogu suda u utvrđivanju relevantnih činjenica, u skladu sa načelima oficijelnosti i istražnog postupanja koja karakterišu ostavinski postupak. Normativna analiza obuhvata važeće propise Republike Srbije koji uređuju naslednopravne i procesne aspekte dokazivanja, uz kritički osvrt na njihovu međusobnu usklađenost i praktičnu primenu. U radu, takođe, ukazuju na određene nedorečenosti i pravne praznine, naročito u pogledu dokazivanja sadržine izgubljenog ili uništenog testamenta, kao i na neujednačenost sudske prakse koja može dovesti do pravne nesigurnosti. Cilj rada jeste da se, kroz teorijsko-pravnu i normativnu analizu, identifikuju ključni problemi u dokazivanju postojanja testamenta i ponude smjernice za njihovo prevazilaženje. Zaključno, autorke ukazuju na potrebu preciznijeg normativnog uređenja spornih pitanja i ujednačavanja sudske prakse, kako bi se obezbedila djelotvornija zaštita poslednje volje ostavioca i jačanje pravne sigurnosti u oblasti naslednog prava.

Ključne riječi: zavještanje, ostavinski postupak, postojanje zavještanja, teret dokazivanja, dokazna sredstva.

PROVING THE EXISTENCE OF A WILL IN PROBATE PROCEEDINGS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract

The subject of this paper is the analysis of proving the existence of a will in probate proceedings in the Republic of Serbia, as one of the most complex issues in the field of inheritance law. Starting from the legal nature of a will as a unilateral, personal, and strictly formal legal act made for the event of death, the authors point out specific procedural and substantive legal challenges that arise in situations where the will is not directly available to the court, that is, when it has been lost or destroyed, or when its existence and content become disputed among heirs and other interested parties. The authors examine in detail the rules on the burden of proof, the nature and scope of admissible means of evidence, as well as the standards of proof applied by courts in probate proceedings. Particular focus is placed precisely on the rules governing the burden of proof, admissible evidence, and standards of proof in such proceedings. They also analyze the distinction between proving the existence of a will and proving its validity, pointing out the different legal consequences of these issues. Furthermore, the authors analyze the active role of the court in establishing relevant facts, in accordance with the principles of officiality and inquisitorial proceedings that characterize probate procedure. The normative analysis includes the applicable regulations of the Republic of Serbia governing inheritance law and procedural aspects of evidence, along with a critical review of their mutual coherence and practical application. The paper also highlights certain ambiguities and legal gaps, particularly with regard to proving the content of a lost or destroyed will, as well as inconsistencies in judicial practice that may lead to legal uncertainty. The aim of the paper is, through theoretical and normative analysis, to identify key problems in proving the existence of a will and to propose guidelines for overcoming them. In conclusion, the authors emphasize the need for more precise normative regulation of disputed issues and the harmonization of judicial practice, in order to ensure more effective protection of the testator's last will and to strengthen legal certainty in the field of inheritance law.

Keywords: will (testament), probate proceedings, existence of a will, burden of proof, means of evidence.

UVOD

U savremenom pravnom sistemu Republike Srbije pitanje dokazivanja zauzima centralno mjesto u ostvarivanju pravne zaštite i utvrđivanju istine u sudskim postupcima, pri čemu posebnu složenost dobija u oblasti naslednog prava. Među brojnim institutima ove grane prava, zavještanje kao izraz poslednje volje ostavioca predstavlja jedan od najznačajnijih, ali i najosjetljivijih pravnih akata. Njegova pravna priroda kao jednostranog, strogo formalnog i ličnog pravnog posla uvjetuje postojanje preciznih pravila kako u pogledu njegove punovažnosti, tako i u pogledu njegovog dokazivanja. Upravo u situacijama kada testament nije neposredno dostupan sudu, bilo da je izgubljen, uništen, sakriven ili osporen, dolazi do izražaja kompleksnosti odnosa između materijalnopravnih normi i procesnih pravila dokazivanja. Predmet ovog rada jeste analiza pravnih mehanizama kojima se uređuje dokazivanje postojanja zavještanja u ostavinskom postupku u Republici

Srbiji, sa posebnim osvrtom na specifične i pravno izazovne situacije u kojima originalni dokument ne postoji ili nije dostupan. U tom kontekstu, posebna pažnja posvećuje se razgraničenju između ostavinskog, kao vanparničnog postupka, i parničnog postupka u koji se stranke upućuju kada određene činjenice postanu sporne. Ova distinkcija od izuzetnog je značaja, jer utiče kako na tok postupka, tako i na pravni položaj učesnika, posebno u pogledu tereta dokazivanja i izbora dokaznih sredstava. Problem istraživanja proizilazi iz uočenih nedorečenosti u važećem zakonodavnom okviru, kao i iz neujednačene sudske prakse u situacijama kada se postojanje zavještanja dokazuje posrednim putem, poput iskaza svjedoka, kopija isprava ili drugih indicija. Dodatnu složenost stvara pitanje granice između dokazivanja postojanja zavještanja i njegove punovažnosti, što u praksi često dovodi do procesnih dilema i produžavanja postupka. Posebno su problematične situacije u kojima se postojanje zavještanja tvrdi nakon njegovog nestanka ili uništenja, budući da tada sud mora da utvrdi ne samo činjenicu njegovog postojanja, već i njegov sadržaj i pravnu relevantnost. Cilj rada je da, kroz normativnu i teorijsku analizu, identifikuje ključne probleme koji se javljaju u postupku dokazivanja zavještanja, kao i da ukaže na moguće pravce njihovog prevazilaženja. U tom smislu, rad teži da pruži doprinos kako boljem razumijevanju postojećih pravnih rješenja, tako i unapređenju njihove primjene u sudskoj praksi, posebno kroz ujednačavanje kriterijuma za ocjenu dokazne snage različitih dokaznih sredstava. Polazeći od postavljene hipoteze da, iako pozitivno pravo Republike Srbije formalno omogućava dokazivanje postojanja izgubljenog, uništenog ili sakrivenog zavještanja, u praksi ovi mehanizmi često dovode do pravne nesigurnosti i produžavanja postupaka, rad će ispitati u kojoj mjeri su postojeća rješenja efikasna i dosledno primjenjiva. Analiza će biti zasnovana prije svega na normativnom (pravno-dogmatskom) metodi, uz primjenu analitičko-sintetičkog pristupa u razmatranju pojedinih elemenata dokaznog postupka, kao i na uvidu u relevantnu sudsku praksu.

OSTAVINSKI POSTUPAK I ZAVJEŠTANJE

Ostavinski postupak je vanparnični postupak koji se pokreće povodom smrti fizičke osobe, a uređen je odredbama Zakona o nasljeđivanju na koji se supsidijarno primjenjuju odredbe Zakona o vanparničnom postupku (dalje: ZVP) i Zakona o parničnom postupku (dalje: ZPP). Sprovodi se pred osnovnim sudom odnosno pred javnim bilježnikom kao povjerenikom suda. Primarni zadatak ostavinskog postupka je utvrđivanje nasljednika, utvrđivanje zaostavštine kao i prava koja pripadaju nasljedniku ili nekoj drugoj osobi. Posebno je važno paziti na zaštitu i ostvarivanje prava maloljetnih osoba, duševno bolesnih osoba, odnosno osoba koje zbog nekih osobnih svojstava i okolnosti nisu sposobne brinuti o svojim pravima i interesima. Zbog karaktera odnosa i prava o kojima se odlučuje u ostavinskom postupku, odnosno o pravima već prije navedenih osoba, javnost je u takvom postupku isključena. Radi zaštite prava stranaka i osoba koja ostvaruju prava u odnosu na zaostavštinu tokom postupka mogu se ostvarivati različite mjere osiguranja tako da se na odgovarajući način mogu primjenjivati i odredbe izvršnog prava (Luketić L, 2024:12).

Jedan od najznačajnijih instituta naslednog prava jeste zavještanje, tj. testament. Testament u materijalnom pravnom smislu (testament u subjektivnom smislu), predstavlja poslednju zavještaočevu volju, koja može biti samo jedna i jedinstvena, bez obzira na broj zavještanja u formalnom smislu (Počuča M, 2012:109–110). Kao uslov punovažnosti zavještanja forma je garancija ozbiljne, promišljene i zrele odluke zavještaoaca o rasporedu svoje zaostavštine, a istovremeno štiti od eventualnog falsifikovanja njegove prave izjave poslednje volje i predstavlja dokazno sredstvo o postojanju punovažnosti zavještanja. Jedna od bitnih osobina zavještanja jeste upravo to da je to strogo formalni pravni posao. Tako je i Zakonu o nasljeđivanju Republike Srbije (dalje: ZON) punovažan samo onaj testament koji je sačinjen u obliku utvrđenom u zakonu i pod uslovima predviđenim zakonom, što znači da je zavještanje koje nije sačinjeno u obliku i pod uslovima određenim zakonom u pravu Srbije rušljivo.

Testament je jednostrana, lična i uvijek opoziva izjava volje za to sposobnog lica kojom ono raspoređuje svoju imovinu za slučaj smrti u zakonom određenom obliku. Svojom u zakonom uređenom obliku, jednostranom, strogo ličnom i opozivom izjavom volje za to sposobno lice određuje raspodjelu svoje imovine poslije smrti i “eventualno daje druge izjave i naredbu u vezi sa svojom smrću. (Antić O, 2002:187) Testament je u naslednom pravnom smislu “izjava poslednje volje testamentalno sposobnog lica, kojom ono raspolaže svojom imovinom ili jednim njenim dijelom, za vrijeme kada više neće biti u životu (*mortis causa*” (Đorđević Đ.B., 1997:193).

Jedno od temeljnih načela građanskog prava, načelo dispozitivnosti, očituje se i u slobodi oporučivanja gdje je svakoj fizičkoj osobi data mogućnost svojom voljom očitovanom u zavještanju da odredi ko će njenom smrću steći nasljedno pravo. Za zavještanje je karakteristično da je ono jednostrani pravni posao. To bi značilo da je dovoljna jednostrana izjava volje koja mora biti jasna i određena, ne smije biti dato u zabludi, niti izazvano silom, prijetnjom ili prijevarom (Klarić P, Vedriš M, 2012:736).

Zavještanje je razradba posljednje volje kojom se može, ali i ne mora raspolagati imovinom. S obzirom da se radi o poslu *mortis causa*, zavještanjem se raspolaže sa svim pravima kojima je ostavitelj raspolagao za života (osim strogo osobnih koja prestaju smrću), a u odnosu između zakona i zavještanja, zavještanje je u pravilu jači pravni temelj od zakona (Gavella N, Belaj V, 2008:123). Zakonsko nasljeđivanje je uređeno pravilima objektivnog nasljednog prava koji čine pretežno dispozitivne norme. Ako ostavitelj iskoristi tu slobodu, te valjano oporuči, nasljeđivanje će se odvijati na temelju njegove oporuke. To pravilo ipak ne vrijedi za sve slučajeve. Sloboda zaveštajnog nasljeđivanja ograničena je u korist onih pripadnika ostaviteljeve porodice koje nazivamo nužnim nasljednicima, a njihov dio, nužni dio. Nužni dio osiguran je strogim zakonskim propisima iako je manji od zakonskog nasljednog dijela.

Pri sprovođenju ostavinskog postupka postoje opšta pravila ZON-a koja su jedinstvena, a po kojem jednako postupaju ostavinski sud, odnosno sudija osnovnog suda i javni bilježnik kao povjerenik suda ukoliko to nije drugačije propisano u ZON-u. Postoje, naravno, i načela kojih se pridržavaju i svi navedeni kao

rukovodioci ostavinskog postupka, a to su: načelo oficijelnosti, inkvizitornosti, hitnosti, supsidijarne primjene odredbi parničnog postupka, načelo dvostepenog postupanja, načelo isključenja javnosti i posebna načela koja su svojstvena svim vanparničnim postupcima.

U nadležnosti za sprovođenje ostavinskog postupka u prvom stepenu nadležni su osnovni sudovi, a samo specijalno tijela javne vlasti radi postizanja hitnosti i učinkovitosti postupanja nekih prethodnih radnji poput sastavljanja smrtovnice ali ne i samo vođenje postupka. Mjesno nadležan za vođenje prvostepenog ostavinskog postupka je osnovni sud na čijem je području ostavilac u vrijeme smrti imao prebivalište ili boravište. Funkcionalna nadležnost osnovnog suda je dvojako postavljena. To znači da sud obavlja neke radnje neposredno kao prvostepeni sud, a neke kao kontrolni sud, odnosno da u određenim slučajevima ovlašten je iznova sprovesti u cijelosti ili djelimično prvostepeni postupak (Luketić L, 2024:19-20).

Prema ZON-u, prije nego ostavinski sud primi obavještenje kojim se dokazuje da je osoba umrla, bilo da se radi o smrtovnici, izvodu iz matične knjige umrlih ili s njima izjednačenu ispravu, svi koji posjeduju ispravu za koju se smatra da je zaveštanje umrle osobe, dužni su dostaviti u najbliži osnovni sud. Proglašenje zaveštanja se obavlja javno, na ročištu pred sudom (odnosno, pred javnim bilježnikom koji djeluje kao povjerenik suda) (Luketić L, 2024:19-20).

POSTUPAK SA ZAVJEŠTANJEM U OSTAVINSKOM POSTUPKU

Zavještanje, kao strogo formalni akt koji izostankom jednog od bitnih elemenata ne proizvodi pravna dejstva ili ih proizvodi u ograničenom obimu. Razlog tome nalazi se u pravnoj sigurnosti i predvidivosti jednog pravnog sistema. Institut zavještanja postoji vijekovima unazad, njegove forme su se mijenjale (Račić A, 2021:234). Donošenjem Zakona XII tablica regulisan je institut zavještanja u velikom obliku kakav i danas poznajemo - „jednostrana, lična, uvijek opoziva poslednja izjava volje testamentalno sposobnog lica, kojom raspoređuje svoju zaostavštinu za slučaj smrti, u zakonom propisanoj formi (Babić I, 2008:107). Postojanje testamenta dovodi do drugačijeg rasporeda zaostavštine, od onog predviđenog, po zakonskom naslednom redu. Čim dođe do testamenta i utvrdi se da je neko lice koje je ostavilac, umrlo ili je proglašeno za umrlo, sud će proglasiti testament tj. otvoriće njegov testament bez potvrde pečata, pročit će ga i o tome sastaviti zapisnik. Sud će ovako postupiti bez obzira da li je testament po zakonu punovažan i da li ima više testamenata (Đuričić M, Ganić S, 2009:114).

U trenutku pokretanja ostavinskog postupka, nadležni sud ili javni beležnik kao povjerenik suda dužan je da utvrdi da li postoji zavještanje. Svako lice kod koga se testament nalazi u neposrednoj državini ima dužnost da ga bez odlaganja preda sudu ili licu ovlašćenom za sastavljanje smrtovnice, čim sazna za smrt ostavioca. Ova obaveza ima za cilj sprečavanje zloupotreba i obezbjeđenje pravne sigurnosti svih potencijalnih nasljednika Dužnost predaje testamenta odnosi se na svaku ispravu koja sadrži imovinskoopravno raspolaganje za slučaj smrti, pri čemu je irelevantno da li je ona formalno i materijalno punovažna. Ukoliko neposredni držalac osporava da se kod njega nalazi testament, ostavinski sud može, radi utvrđivanja ove činjenice, da

izvede dokaze i da donese rješenje kojim neposrednom držaocu nalaže predaju testamenta. To rješenje se može prinudno izvršiti. Dužnost predaje testamenta sankcionisana je i na posredan način. Lice koje prikrije ili uništi testament odgovara za štetu koju time prouzrokuje nasljednicima i legatarima (Đurđević D, 2010:294). O dokazivanju postojanja zavještanja detaljnije dalje u radu.

Nakon dostavljanja, sledi postupak proglašenja zavještanja. Proglašenje zavještanja vrši se javno, najčešće na ročištu, gdje se sadržina zavještanja čita pred zainteresovanim licima. Ova procesna radnja ima deklarativni karakter, jer se njome ne utvrđuje punovažnost testamenta, već se zainteresovani subjekti upoznaju sa njegovim sadržajem. O proglašenju se sastavlja zapisnik, koji predstavlja važan dokaz u daljem toku postupka. Posebno pitanje u vezi sa zavještanjem jeste utvrđivanje njegove punovažnosti.

Postupak za proglašenje testamenta može biti adhezioni vanparnični postupak ili samostalni vanparnični postupak koji se vodi povodom postupka za raspravljanje zaostavštine ili u toku prethodnog ostavinskog postupka (Stanković G, Trgovčević-Prokić, 2015:467). Proglašenje testamenta je značajno jer se ovom radnjom priprema sam tok postupka za raspravljanje zaostavštine, s obzirom na činjenicu da se proglašenje testamenta vrši na početku postupka. Trenutak proglašenja testamenta značajan je i zbog činjenice da se početak mnogobrojnih rokova u pogledu ostvarivanja određenih naslednopravnih ovlašćenja vezuje upravo za trenutak proglašenja testamenta (Stojanović N, Vidić-Trninić, 2015:66). Postupak za proglašenje testamenta kao cjelinu čine sledeće sudske radnje: otvaranje testamenta, čitanje testamenta, stavljanje potvrde o proglašenju testamenta i sastavljanje zapisnika o proglašenju testamenta (Stojanović N, 2011:412).

Testament se proglašava ako je zavještalac umro ili je pravnosnažnim rješenjem vanparničnog suda proglašen za umrlog (Babić I, 2015:278). Nadležni organ uprave koji sastavlja smrtovnicu – matičar ima obavezu da provjeri da li je poslije umrlog ostalo pismeno zavještanje ili isprava o usmenom zavještanju. Ako zavještanje postoji, matičar će ga dostaviti sudu zajedno sa smrtovnicom. Ukoliko sa smrtovnicom sud dobije i zavještanje ili više njih, dužan je odmah da ih proglasi bez obzira na njihovu punovažnost i broj uz prisustvo dva punoljetna građanina, koji mogu biti i nasljednici. Zapisnik suda o proglašenju zavještanja sadrži koliko je zavještanja nađeno, koji datum nose i gdje su nađeni, ko ih je predao sudu. Zapisnik sadrži i koji su svjedoci prisustvovali otvaranju i proglašenju zavještanja, da li je zavještanje predato otvoreno ili zatvoreno i kakvim pečatom je bilo zatvoreno zavještanje. Zapisnik potpisuje sudija, zapisničar i svjedoci (Počuča M, 2012:273).

Kako je naprijed navedeno, sud zasvjedočava preduzete radnje u postupku za proglašenje testamenta. Zapisnik o proglašenju testamenta sadrži sljedeće podatke: koliko je testamenata nađeno, koji datum nose i gdje su nađeni, ko je testament predao sudu ili organu koji je sastavio smrtovnicu, koji su svjedoci prisustvovali otvaranju i proglašenju testamentu, označenje da li je testament predate otvoren ili zatvoren, kakvim je pečatom bio zapečaćen i sadržinu testamentu koji je proglašen (Boranijašević V, 2016:368). Poslije proglašenja sud je dužan da na testament stavi potvrdu o njegovom proglašenju i datum proglašenja, a ukoliko je nađeno više zavještanja, njihov broj i datume (čl. 107. ZVP-a).

Kada se u postupku proglašenja zavještanja pojavi spor između zainteresovanih lica (najčešće nasljednika), sud nije ovlašten da riješava složena sporna pitanja, već učesnike upućuje na parnični postupak. Prema ZVP-u, do upućivanja na parnicu dolazi naročito u sljedećim situacijama:

- kada je sporna autentičnost zavještanja,
- kada se osporava sposobnost zavještaoca (npr. poslovna sposobnost u trenutku sastavljanja),
- kada postoji sumnja u postojanje prinude, prevare ili zablude,
- kada više lica polaže pravo na različita tumačenja sadržine zavještanja.

Sud tada donosi rješenje kojim prekida postupak u tom dijelu i upućuje stranke da u određenom roku pokrenu parnicu pred nadležnim sudom. Ishod parničnog postupka ima odlučujući značaj za nastavak ostavinskog postupka.

OPOZIV ZAVJEŠTANJA

Ako je zavještalc sačinio testament, ali je on izgubljen, nestao ili uništen nezavisno od volje ostavioca, a među zainteresovanim licima nije sporno da je testament zaista sačinjen, kao ni forma u kojoj je sačinjen, sadržina i način nestanka ili uništenja, ostavinski sud saslušava sva zainteresovana lica i po njihovim prijedlozima izvodi potrebne dokaze, pa o tome sačinjava zapisnik, a potom taj zapisek proglašava po odredbama koje važe za proglašenje pismenog testamenta (Nikšić J, 2026:155-156). Međutim, ukoliko je zavještalc namjerno uništio ili bacio sačinjeno zavještanje, takvo raspolaganje ima sva obilježja opoziva zavještanja i u tom slučaju zavještanje je ništavo, odnosno neće biti moguće dokazivati njegovo postojanje i sadržaj. Ukoliko se u toku postupka pojavi bilo kakav spor oko činjenica koje govore u prilog punovažnosti ili ništavosti zavještanja sud će prekinuti ostavinski postupak i uputiti stranku čije je pravo manje vjerovatno (najčešće strana koja se poziva na zavještanje) na parnicu.

Ukoliko zainteresovana lica uspiju pred sudom dokazati da je uništeno, nestalo ili sakriveno zavještanje zaista i postojalo u određenoj formi i ukoliko dokažu i sadržaj zavještanja takvo zavještanje postaće punovažno. Ako je zavještanje uništeno prije smrti zavještaoca, pretpostavlja se da je zavještalc na taj način opozvao zavještanje. Opozivanje i tada proizvodi dejstvo ako je zavještalc imao namjeru da opozove zavještanje – ispravu o zavještanju zapali, pocijepa, na njoj napiše da ne važi te je izgužva i baci u smeće i drugo. Smatra se da je zavještalc opozvao zavještanje i ako je treće lice, po nalogu zavještaoca, uništio zavještanje (Babić I, 2024:483). Gore navedeno potvrđuje se i u presudi Okružnog suda u Subotici u kojoj se između ostalog kaže: “Poslije smrti testatora može se dokazivati postojanje nestalog testamenta ali ako je testator znao za nestanak, onda se testament smatra opozvanim” (*Odluka Okružnog suda u Subotici, Gž.-1877/85 od 24.januara 1986, Sudska praksa, br.3/87, str.36*). Dakle, primat se daje zaveštaočevoj volji koja se ogleda kroz znanje o tome da je zaveštanje uništeno, iako to nije učinio sam zavještalc, već neko treće lice. I u toj situaciji zavještalc je bio u stanju da uništeno zavještanje ponovo sačini, a znanje o tome da je uništeno, prema gore navedenom, ima se smatrati opozivom. Ova pretpostavka ne važi u slučaju da

zavještalcu nije znao za uništenje zavještanja kada se mora u parničnom postupku dokazati njegovo postojanje i sadržina.

DOKAZIVANJE POSTOJANJA ZAVJEŠTANJA U PARNIČNOM POSTUPKU

U okviru pravnog sistema Republike Srbije, dokazivanje postojanja zavještanja u parničnom postupku predstavlja posebno značajan segment naslednog prava, jer dolazi do izražaja u situacijama kada originalno zavještanje nije dostupno ili je njegovo postojanje sporno. Ova materija uređena je prije svega pravilima ZVP-a i ZON-a Republike Srbije, uz supsidijarnu primjenu ZPP-a. Kao što je naprijed navedeno, stranke na parnicu upućuje ostavinski sud u okviru vanparničnog postupka. Parnični postupak radi dokazivanja postojanja zavještanja pokreće zainteresovano lice podnošenjem tužbe nadležnom sudu, pri čemu se zainteresovanim licem smatra svako ono koje ima neposredan pravni interes da zavještanje bude utvrđeno ili osporeno, kao što su zakonski ili testamentarni naslednici, legatari ili druga lica čija prava zavise od postojanja i sadržine zavještanja. Ovaj postupak se vodi prema pravilima ZPP-a Republike Srbije, koja obezbjeđuju kontradiktornost, dispozitivnost stranaka i slobodnu ocjenu dokaza, uz izvođenje svih relevantnih dokaznih sredstava radi utvrđivanja odlučnih činjenica. Istovremeno, ostavinski postupak, koji se vodi po pravilima ZVP-a Republike Srbije, po pravilu se prekida ili zastaje u dijelu koji zavisi od rješenja spornog pitanja, i nastavlja se tek nakon pravnosnažnog okončanja parničnog postupka, pri čemu je sud vezan utvrđenjima iz donijete presude.

Vanparnični sud će donijeti rješenje o prekidu ostavinskog postupka i na parnicu će uputiti ono lice čije pravo smatra manje vjerovatnim (član 119, stav 2, a u vezi sa čl.23 i 24. ZVP). Teret dokazivanja u ovom postupku snosi lice koje tvrdi da zavještanje postoji, što podrazumijeva obavezu dokazivanja ne samo same činjenice postojanja zavještanja, već i njegove pravne valjanosti u pogledu forme, kao i njegove sadržine, u skladu sa materijalnopравnim pravilima ZON-a. Pojam tereta dokazivanja obuhvata stranačku dužnost dokazivanja činjenica i odlučivanje na štetu stranke kada sud na osnovu ocjene izvedenih dokaza ne može sa sigurnošću da utvrdi neku činjenicu koju je ta stranka bila dužna dokazati (odlučivanje na osnovu tereta dokazivanja). Radi se o dvije međusobno povezane, ali i različite stvari koje je nužno kao takve i primijeniti. Stranačka dužnost dokazivanja činjenica prisutna je u svakoj parnici. Svaka stranka je dužna da dokaže činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev. Tužilac u tužbi postavlja tužbeni zahtjev za koji je dužan da dokaže činjenica na kojima zasniva svoj zahtjev. Značaj tužbenog zahtjeva utiče i na vezivanje tereta dokazivanja primarno za tužioca. Dokazuju se sporne činjenice, a to su one o kojima stranke iznose suprotne tvrdnje (Zečević E, 2009:126).

U parničnom postupku sud će prvenstveno saslušati zainteresovana lica (zakonske i zavještajne naslednike, legatаре, sublegatаре, odnosno sva lica koja bi stekla neku korist iz zaostavštine). Prekid ostavinskog postupka traje sve dok parnični postupak ne bude pravnosnažno završen. Može se dokazivati sadržina cijelog zavještanja ili jednog njenog dijela (onog kojim je ostavljen nasledni dio, legat ili druga korist

tužiocu). Na osnovu odluke parničnog suda, ostavinski sud će donijeti svoje rješenje (Babić I, 2024:484).

Zavještanje koje je uništeno, izgubljeno ili skriveno poslije smrti zavještaočeve, ili prije njegove smrti i bez njegovog znanja i volje, proizvodi dejstvo punovažnog zavještanja ako zainteresovano lice dokaže da je zavještanje postojalo, da je uništeno, izgubljeno ili skriveno, da je bilo sačinjeno u obliku propisanom zakonom i ako dokaže sadržinu zavještanja. Zavještalac može, uništavajući pisma, spise, dokumente, bez znanja i namjere opozivanja, greškom uništiti i zavještanje. Takođe, on može izgubiti zavještanje koje je sačinio iliga sakriti od naslednika tako da poslije njegove smrti nije pronađeno. Naslednik ili bilo koje drugo lice, takođe, može, za vrijeme života zavještaoca ili poslije njegove smrti, bez njegovog znanja i namjere opozivanja (ako je živ) zavještanje uništiti ili ga sakriti (Babić I, 2024:483). Izraz “uništenje” znači preuzeti takve radnje da zavještanje ne postoji u cjelini ili djelimično. Zavještanje je izgubljeno ako protiv volje zavještaoca nije više u njegovoj državini, tako da on ne zna gdje se zavještanje nalazi. Prema ranijem Zakonu o nasleđivanju, član 78. bilo je predviđeno da se može dokazivati postojanje i punovažnost “zaturenog” testamenta. Važeći ZON neopravdano nije preuzeo ovaj pojam iako nije rijetka pojava da je zavještanje zatureno. Moguće je, međutim, dokazivati i da je zavještanje zatureno. Zatureno je zavještanje je i dalje u državini zavještaoca, ali ga on ne može pronaći jer je zaboravio gdje ga je ostavio (Babić I, 2024:484).

Ovdje treba imati u vidu da se prilikom dokazivanja postojanja zavještanja procjenjuje samo postojanje i sadržina zavještanje, ne i sposobnost zavještaoca za sačinjavanje, kao što se i navodi u presudi Apelacionog suda u Beogradu: “U parnici radi dokazivanja izgubljenog zavještanja ne utvrđuje se sposobnost zavještaoca, jer se utvrđuje da je izgubljeno zavještanje bilo sačinjeno u zakonom propisanom obliku i njegova sadržina” (*Presuda AS u Beogradu, Gž.7103/12 od 13. marta 2013, Zbirka sentence, knjiga druga*, 2019).

Zahtjev za dokazivanje uništenog, izgubljenog ili skrivenog zavještanja, zainteresovana lica po pravilu podnose u ostavinskom postupku. Ako je pismeno zavještanje nestalo ili je uništeno nezavisno od ostaviočeve volje, a među zainteresovanim licima nema spora o ranijem postojanju tog zavještanja, o obliku u kome je sastavljen, o načinu nestanka ili uništenja, kao i o sadržini zavještanja, saslušaće se sva zainteresovana lica i po njihovim prijedlozima izvesti potrebni dokazi, pa će taj zapisnik proglasiti po odredbama koje važe za proglašenje pismenog zavještanja. Ukoliko među zainteresovanim licima ima lica koja nisu sposobna sama da se staraju o svojim poslovima, navedeni sporazum važi samo uz saglasnost organa starateljstva bez obzira na to da li zaostavštinu čine samo pokretne stvari i prava ili i nepokretnosti (Babić I, 2024:484).

Pravna posljedica uništenja ili skrivanja zavještanja je nedostojnost za nasleđivanje. Prema ZON-u onaj ko u nameri sprečavanja ostaviočeve poslednje volje uništi ili sakrije njegovo zavještanje ili ga falsifikuje nedostojan je za nasleđivanje. Da bi naslednik koji je uništio ili sakrio ostaviočev testament bio nedostojan, neophodno je da se ispune dva subjektivna uslova: postojanje umišljaja i postojanje namere da se spriječi ostvarenje ostaviočeve poslednje volje (Đurđević, 2010:70).

U Presudi Apelacionog suda u Beogradu prikazano je na koji način je sud dokazao postojanje zavještanja u slučaju kada je ono uništeno od strane trećeg lica: „Potvrđuje se presuda ...osnovnog suda kojom je pobijanom odlukom prvostepeni sud ocenio da je sporno zaveštanje pok. BB od 21.11.2015. godine, sačinjeno u formi zaveštanja pred svedocima i da su prilikom njegovog sačinjavanja u potpunosti poštovani zakonski uslovi. Polazeći od činjenice da je tužilja u prisustvu policijskog službenika dana 27.06.2016. godine utvrdila da je iz stana BB nakon njegove smrti, nestao original spornog zaveštanja, prvostepeni sud nalazi da je tužilja kao zainteresovano lice dokazala da je zaveštanje postojalo i da je naknadno uništeno, izgubljeno ili sakriveno, te je primenom odredbe člana 171. Zakona o nasleđivanju u vezi sa članom 85. istog zakona, zaključio da je tužbeni zahtev osnovan. Ceneći pravni interes tužilje koji je tužena osporila, prvostepeni sud je pravilno zaključio da je tužilja kao eventualni zaveštajni naslednik upućena od strane ostavinskog suda da dokazuje da je zaveštanje postojalo u formi i sadržini kopije samog zaveštanja koje je tužilja posedovala, te da njen pravni interes ne zavisi od ishoda krivičnog postupka koji je vođen protiv okr. ĐĐ, zbog čega je ovaj prigovor ocenio kao neosnovan.... Naime, odredbom člana 171. Zakona o nasleđivanju propisano je da zaveštanje koje je uništeno, izgubljeno ili skriveno posle smrti zaveštaočeve, ili pre njegove smrti ali bez njegovog znanja i volje, proizvodi dejstvo punovažnog zaveštanja ako zainteresovano lice dokaže da je zaveštanje postojalo, da je uništeno, izgubljeno ili skriveno, da je bilo sačinjeno u obliku propisanom zakonom i ako dokaže sadržinu zaveštanja. Suprotno navodima žalbe, u konkretnom slučaju i sa stanovišta ovog suda, okolnosti pod kojima je original spornog zaveštanja (sa ostalom dokumentacijom i vrednostima) nestao iz stana pok. BB nakon njegove smrti, nesumnjivo ukazuju da je original spornog zaveštanja uništen“ (*Iz Presude Apelacionog suda u Beogradu, Gž 2161/23, 7.3.2025. godine*).

Također, u sudskoj praksi nalazimo i tumačenja šta se sve ima smatrati pod uništenjem testmaneta i u kojim granicama se dokazuje sadržina zavještanja. “Pod uništenjem testamenta treba razumijeti ne samo potpuno materijalno uništenje pismena koje sadrži testament, nego i njegovo cijepanje, precrtavanje sadržaja ili bitnih sastojaka (potpisa testatora), stavljanje oznake na testament da više ne važi kao i slično postupanje testatora usled kojeg je navedena isprava stavljena u stanje u kojem se više ne može smatrati izražajem njegove poslednje volje” (*Rješenje Okružnog suda u Subotici, Gž.1598/92 od 22. decembra 1992, ZSP, str.256*).

DOKAZNA SREDSTVA U UTVRĐIVANJU POSTOJANJA TESTAMENTA

Dokazivanje postojanja i punovažnosti testamenta predstavlja jedno od ključnih pitanja u okviru naslednog prava, naročito u situacijama kada je testament izgubljen, uništen ili osporen. Prema pravilima sadržanim u ZON-u, kao i opštim pravilima parničnog postupka, teret dokazivanja leži na licu koje se na testament poziva. U tom kontekstu, dokazna sredstva koja se koriste u postupku dokazivanja nisu ograničena, već obuhvataju sva sredstva predviđena procesnim pravom. Najčešće korišćena dokazna sredstva uključuju:

- isprave (pisani dokazi, ovjerene ili neovjerene kopije, drugi pisani tragovi koji ukazuju na postojanje posljednje volje),
- svjedočenje svjedoka,
- vještačenje (grafološko, medicinsko),
- indicije (posredni dokazi, ponašanje ostavioca, izjave koje je davao trećim licima, okolnosti u kojima je testament nastao).

Prilikom sastavljanja testamenta mogu se pojaviti dvije kategorije svjedoka: svjedoci identiteta i testamentarni svjedoci. Njihova uloga u postupku sačinjavanja testamenta nije ista, pa se razlikuju i uslovi koje određeno lice mora ispuniti da bi imalo svojstvo svjedoka, odnosno testamentarnog svjedoka. Svjedoci identiteta moraju biti punoljetna lica i imaju funkciju dokaznog sredstva u postupku sastavljanja testamenta. Za ovu vrstu svjedoka dovoljno je da je lice sposobno da pruži podatke o identitetu zavještaoca. Svjedok identiteta može biti i lice koje je djelimično lišeno poslovne sposobnosti, kao i lice koje se nalazi u bračnom ili srodničkom odnosu sa zavještaocem.

Olografski testament predstavlja jedinu formu kod koje se nikada ne zahtijeva prisustvo testamentarnih svjedoka. Kod alografskog, međunarodnog i usmenog testamenta njihovo prisustvo je uvijek obavezno, dok se kod ostalih formi javlja samo u situacijama kada zavještalcu nije u mogućnosti da govori ili da potpiše ispravu koju je sastavilo ovlašćeno lice. Kod javnobeležničkog testamentu prisustvo testamentarnih svjedoka je potrebno kada zavještalcu ne može da čuje, govori, vidi, čita ili piše. Svjedoci učestvuju u postupku sastavljanja testamentu kako bi svojim prisustvom potvrdili njegovu autentičnost. Uslovi koje mora ispuniti testamentarni svjedok su punoljetnost, potpuna poslovna sposobnost i odsustvo smetnji za vršenje dužnosti svjedoka. Postojanje svjedoka, bilo da se radi o svjedocima identiteta ili testamentarnim svjedocima, umnogome olakšava dokazivanje postojanja i utvrđivanje sadržine zavještanja.

Postojanje zavještanja smatra se utvrđenim kada sud u postupku za proglašenje raspolaze originalnim dokumentom ili pouzdanim dokazima o njegovom postojanju. Najčešće se to odnosi na slučajeve kada je zavještanje sačinjeno u pisanom obliku i pronađeno nakon smrti ostavioca, ili kada se nalazi kod suda, javnog beležnika ili trećeg lica.

VJEŠTAČENJE U NASLEDNOPRAVNIM SPOROVIMA

Kada je sačinjen punovažan testament, ne primjenjuje se zakonsko nasljeđivanje (Babić I, 2012:29). U ostavinskom postupku koji se vodi po pravilima vanparničnog postupka postoji mogućnost da se osporavaju pojedine isprave od kojih zavise nasljedna prava određenih lica. Najčešće se radi o ugovorima o poklonu, ugovorima o doživotnom izdržavanju i testamentima. Predmet osporavanja može da bude različit. Primjera radi, može se osporavati autentičnost potpisa, parafe ili otiska prsta, psihičko stanje lica koje je sačinilo određenu ispravu, mane volje, forma i tome slično. O tim spornim pitanjima se raspravlja u parničnom postupku. Uloga vještaka je ovdje od presudne važnosti.

Ukoliko se radi o osporavanju autentičnosti potpisa na ovim ispravama zadatak suda je da utvrdi da li je određeno lice zaista potpisalo tu ispravu ili se radi o falsifikatu. Sud u tim slučajevima određuje izvođenje dokaza grafološkim vještačenjem. Vještaci iz grafičko-grafološke oblasti mogu biti diplomirani inženjeri grafičke tehnologije, jer sve ono što se piše i štampa su proizvodi grafičke struke. Ovakva konstatacija proizilazi iz suštine programskog sadržaja na- vedenog zanimanja. Oni će proučiti opšte i posebne karakteristike spornog potpisa, te na bazi svojih znanja donijeti zaključak o autentičnosti spornog potpisa. Prilikom vještačenja potrebno je prikupiti što više materijala sa nespornim potpisom koji su već verifikovani, kao što su potpisi pred su- dom, notarom ili organom uprave. Isto tako, poželjno je da su oni napisani istim sredstvom kao i sporni potpis (naliv pero, obična ili hemijska olovka), te da potiču iz perioda koji je blizak periodu kada je sporni potpis sačinjen (Medić D, 2020:36). Prilikom komparacije spornog i nespornog rukopisa utvrđuju se opšte karakteristike rukopisa sa prevodom na prisutne podudarne i nepodudarne individualne karakteristike rukopisa u spornom i nespornom rukopisu (Branković D, 2012:52).

Ako se radi o vještačenju otiska prsta treba imati u vidu da svaki taj otisak ima svoje opšte i lokalno-anatomske karakteristike. Ovdje se utvrđuje da li je sporni otisak istovjetan sa nespornim otiskom po linijskoj strukturi papilarnih linija i detektovanih minucija (prekidi tokova papilarnih linija) koji su nosioci autentičnih informacija. Ukoliko se radi o vještačenju psihičkog stanja lica koje je sačinilo određenu spornu ispravu potrebno je angažovati vještaka medicinske struke ljekara psihijatra. On prilikom vještačenja vrši uvid u svu raspoloživu medicinsku dokumentaciju tog lica. Tu dokumentaciju čini sve ono što ljekar prilikom pregleda utvrdi i napiše, propisno ovjeri i potpiše (Šćepanović G, 2011:137).

DOKAZIVANJE USMENOG ZAVJEŠTANJA

Usmeno zavještanje je danas zastupljeno u pozitivnom pravu Republike Srbije kao vanredna zavještajna forma koja se može sačiniti u izuzetnim okolnostima, zbog čega je i njegovo važenje vremenski ograničeno. Usmeno zavještanje ima dugu pravnu tradiciju. Ono je preuzeto iz Austrijskog građanskog zakonika u Srpski građanski zakonik u kojem je normirano kao redovna zavještajna forma koju može sačiniti “svako kome nije zgodno ovako pismeno testamenat napraviti, pred priznatim svjedocima.” (Kreč M, Pavić Đ, 1964:222) Ako je umrli sačinio usmeni testament o tome postoji isprava koju su svjedoci svojeručno potpisali, sud će sadržinu ove isprave poglasiti po odredbama koje važe za proglašenje pismenog testamenta. Kako se radi o testamentu koji je izuzetan po formi i za čije sastavljanje je neophodno ispunjenje zakonom propisanih uslova, i postupak proglašenja ove vrste testamenta je specifičan. Usmeni testament se sastavlja tako što ostavilac pred tri istovremeno prisutna svjedoka izjavljuje svoju volju i raspolaže svojom imovinom za slučaj smrti, a pritom zbog izuzetnih okolnosti nije u prilici da izjavu volje da u drugoj formi testamenta. Faktički, usmeni testament, zasvjedočavanjem u ispravu i potpisivanjem od strane svjedoka koji su svjedočili njegovom sastavljanju, dobija formu pismenog testamenta. (Boranijašević V, 2016:369)

Preduslov punovažnog nastanka usmenog zavještanja, pored opštih uslova (zavještajna sposobnost i slobodno izražena volja), jesu i posebni uslovi (izuzetne prilike usled kojih zavještalcu nije u mogućnosti da sačini redovnu zavještajnu normu i istovremeno prisustvo dva zavještajna svjedoka pred kojima se izjavljuje poslednja volja). Ovi uslovi moraju biti kumulativno ispunjeni. Važenje usmenog je zavještanja vremenski ograničeno (Radovanović B, 1957:15-21). Zbog svega navedenog posebno je važno istražiti dokazivanje postojanja i sadržine usmenog zavještanja.

Kod usmenog zavještanja, u ulozi svjedoka se mogu naći lica sa kojima je zavještalcu u srodstvu, a koja se, inače, kod drugih zavještajnih formi ne mogu pojaviti u svojstvu svjedoka. Da bi se spriječile zloupotrebe, ova lica, kao i njihovi supružnici i srodnici određenog stepena srodstva, ne smiju primiti nikakvu korist iz zavještanja po bilo kom osnovu. Uloga svjedoka veoma je važna za punovažnost usmenog zavještanja, jer se na osnovu njihovih iskaza procjenjuje punovažnost samog zavještanja i njegova autentičnost. Oni su dužni da, bez odlaganja, sačine pismeno o zavještaočevoj poslednjoj volji ili je, pak, usmeno saopšte pred sudom. Dakle, osim sadržine zavještanja koju prezentuju, zavještajni svjedoci saopštavaju vrijeme i mjesto sačinjavanja zavještanja, okolnosti u kojima se našao zavještalcu prilikom izjavljivanja poslednje volje, na osnovu čega se utvrđuje, između ostalog, da li je on bio sposoban za rasuđivanje (Blagojević B, 1983:271).

Ovdje treba razlikovati dvije situacije. S jedne strane, ukoliko su testamentarni svjedoci sačinili ispravu o zavještaočevoj poslednjoj volji i potpisali je, sud sadržinu ove isprave proglašava prema pravilima za proglašenje pismenog zavještanja. S druge strane, ukoliko svjedoci usmenog zavještanja nisu sačinili ispravu o ostaviočevoj poslednjoj volji, onda sud sve svjedoke saslučava o sadržini testamenta, i to svakog ponaosob, a naročito o okolnostima od kojih zavisi punovažnost zavještanja. Sud o tome sastavlja zapisnik, pa zapisnik proglašava po zakonskim odredbama za proglašenje pismenog zavještanja (Panov S, Oliver A, 2008:252-253).

Ukoliko svjedoci usmenog zavještanja nisu u pisanom obliku sastavili izjavu poslednjeg zavještaooca "bez odlaganja", oni mogu izjavu volje zavještaooca ponoviti na sudu o čemu će se sačiniti zapisnik (ova mogućnost nije predviđena samo za nepismene svedoke – mogu je dati na zapisnik i pismeni svjedoci). Nije određen rok u kome svjedoci usmenog zavještanja mogu podnijeti pismeno koje sadrži volju zavještaooca ili do kada je mogu u sudu usmeno ponoviti. Stoga se ona može dati i u ostavinskom postupku. Ukoliko neki svjedok, prije nego što je izjava volje zavještaooca sastavljena ili ponovljena na sudu, umre ili mu je oduzeta poslovna sposobnost, dozvoljeno je dokazivati postojanje i punovažnost usmenog testamenta (Babić I, 2024:483).

Kod usmenog zavještanja postoji mogućnost zloupotrebe od strane zavještajnih svedoka ali je ta mogućnost smanjena upravo što je normirano da zavještajni svjedoci ne mogu primiti nikakvu korist. Mnogo češće, se u praksi dešava da je sporno postojanje izuzetnih okolnosti u trenutku sačinjavanja usmenog zavještanja. "U konkretnom slučaju, i po oceni ovog suda, ostavilja nije imala vremena niti mogućnosti da sastavi pismeno zaveštanje, jer usled naglog pogoršanja zdravstvenog

stanja nije mogla da se normalno kreće, govori i piše, zbog čega je kod nje upravo nastupila izuzetna prilika koja je trajala do njene smrti, zbog čega je svoju poslednju volju da tužilji ostavlja svu svoju imovinu jasno izrazila pred tri istovremeno prisutna svedoka u subotu 06.10.2018. godine, a da je preminula narednog dana u nedelju 07.10.2018. godine, dakle dva dana pre 09.10.2018. godine kada je imala zakazan termin kod javnog beležnika za overu zaveštanja na terenu, a što sve ukazuje da su izuzetne prilike postojale i nakon sačinjavanja zaveštanja pa do smrti ostavilje” (*Iz Presude Apelacionog suda u Beogradu, Gž 3501/24 od 10.9.2024. godine*).

ZAKLJUČAK

Dokazivanje postojanja zavještanja u ostavinskom postupku predstavlja jedno od najsloženijih pitanja savremenog naslednog prava, jer se nalazi na presjeku materijalnopравnih pravila i procesnih normi dokazivanja. Analiza sprovedena u ovom radu potvrdila je početnu hipotezu da, iako pozitivnopravni okvir formalno omogućava dokazivanje postojanja zavještanja, njegova praktična primena često dovodi do pravne nesigurnosti, produžavanja postupaka i neujednačene sudske prakse. Poseban izazov proizilazi iz činjenice da je testament strogo formalni pravni posao, čija pravna snaga počiva upravo na postojanju originalnog dokumenta i poštovanju zakonom propisane forme. U situacijama kada original testament nije dostupan, sud je prinuđen da postojanje i sadržinu poslednje volje utvrđuje posrednim dokazima, što značajno povećava složenost postupka i rizik od različitih tumačenja. Upravo u takvim slučajevima dolazi do izražaja razlike između dokazivanja postojanja testamenta i dokazivanja njegove punovažnosti, koja u praksi često dovodi do procesnih dilema i upućivanja stranaka na parnični postupak. Rad je ukazao da je teret dokazivanja primarno na licu koje se na testament poziva, ali i da sud u ostavinskom postupku ima aktivnu ulogu u utvrđivanju činjenica, u skladu sa načelima oficijelnosti i istražnog postupanja. Iako su dokazna sredstva formalno neograničena i obuhvataju isprave, svjedočenja, vještačenja i indicije, njihova dokazna snaga zavisi od okolnosti konkretnog slučaja i slobodne sudijske ocjene. Upravo odsustvo preciznih normativnih standarda za ocjenu ovih dokaza predstavlja jedan od ključnih uzroka neujednačene sudske prakse. Posebno problematična ostaju pitanja dokazivanja sadržine izgubljenog ili uništenog testamenta, kao i granica između opoziva testamenta i njegovog nestanka nezavisno od volje zavještaoca. Nedovoljna normativna razrađenost ovih situacija ostavlja širok prostor za različita tumačenja i otežava ostvarivanje osnovnog cilja naslednog prava, zaštite poslednje volje ostavioca. Polazeći od iznesenih nalaza, može se zaključiti da je za unapređenje pravne sigurnosti u ovoj oblasti neophodno preciznije normativno uređenje spornih pitanja, naročito u pogledu standarda dokazivanja postojanja i sadržine testamenta. Istovremeno, od posebnog značaja je ujednačavanje sudske prakse kroz jasnije kriterijume za ocjenu dokazne snage pojedinih dokaznih sredstava. Jačanje međusobne povezanosti materijalnog naslednog prava i procesnih pravila dokazivanja doprinelo bi većoj efikasnosti ostavinskih postupaka i doslednijoj zaštiti testamentarne slobode. U konačnici, unapređenje pravnog okvira i

njegove primjene doprinijelo bi jačanju povjerenja u pravni sistem i obezbijedilo veću predvidivost i pravnu sigurnost u oblasti naslednog prava.

LITERATURA

1. Antić O, *Nasledno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2002.
2. Babić I, *Građansko pravo*, Knjiga 3 - Nasledno pravo, Službeni glasnik, 2015.
3. Babić I, *Komentar Zakona o nasleđivanju i pravila ostavinskog postupka sa odabranom sudskom praksom i priložima*, Službeni glasnik, Beograd, 2024.
4. Babić I, *Nasledno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2008.
5. Blagojević B, *Nasledno pravo u Jugoslaviji*, Beograd, 1983.
6. Boranijašević V, *Proглаšenje testamenta u postupku za raspravljavanje zaostavštine*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2016.
7. Branković D, *Vještačenje rukopisa u tekstu, potpisima i brojevima*, Banja Luka, 2012.
8. Đorđević Đ.B., *Nasledno pravo*, Pravni fakultet u Nišu, Institut za pravna i društvena istraživanja, Niš, 1997.
9. Đurđević D, *Institucije naslednog prava*, Službeni glasnik, Niš, 2010.
10. Đuričić M, Ganić S, *Osnovi naslednog prava*, Kragujevac, 2009.
11. Gavella N, Belaj V, *Nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2008.
12. Klarić P, Vedriš M, *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2012.
13. Kreč M, Pavić Đ, *Komentar Zakona o nasleđivanju (sa sudskom praksom)*, Zagreb, 1964.
14. Luketić L, *Ostavinski postupak*, Pravni fakultet: Studijski centar za javnu upravu i javne finansije, Zagreb, 2024.
15. Medić D, *Vještačenje u porodičnom i nasljednom pravu*, Časopis vještak, iz oblasti teorije i prakse vještačenja na području BiH, Banja Luka, 2020.
16. Nikšić J, *Nasledno pravo*, Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2026.
17. Panov S, *Porodično pravo*, Oliver A, Nasledno pravo, Priručnici za polaganje pravosudnog ispita, Beograd, 2008.
18. Počuča M, *Nasledno pravo*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2012.
19. Poznić B, *Građansko procesno pravo*, 9. izd., Savremena administracija, Beograd, 1986.
20. Račić A, *Zavještanje u Republici Srbiji – pojam i vrste*, Megatrend revija, Beograd, 2021.
21. Radovanović B, *Pravni značaj usmenog testamenta*, Advokatska komora Vojvodine, br.3, 1957.
22. Šćepanović G, *Medicinska dokumentacija u parničnom postupku, u: Sudskomedicinsko vještačenje nematerijalne štete*, Beograd, 2011.
23. Stanković G, Trgovčević-Prokić M, *Komentar Zakona o vanparničnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2015.
24. Stojanović N, *Nasledno pravo*, Centar za publikacije, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Niš, 2011.
25. Stojanović N, Vidić-Trninić J, *Postupak za raspravljavanje zaostavštine u Srbiji*, Centar za publikacije, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2015.
26. Zakon o nasleđivanju, Službeni glasnik RS, br. 46/95, 101/2003 i 6/2015.
27. Zečević E, *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, 2. izd., Logos, Sarajevo, 2009.

SUMMARY

Proving the existence of a will in probate proceedings is one of the most complex issues of modern inheritance law, because it is at the intersection of substantive legal rules and procedural norms of proof. The analysis carried out in this paper confirmed the initial hypothesis that, although the positive legal framework formally enables proving the existence of a will, its practical application often leads to legal uncertainty, prolongation of proceedings and uneven judicial practice. A special challenge arises from the fact that a will is a strictly formal legal matter, the legal force of which rests precisely on the existence of the original document and compliance with the legally prescribed form. In situations where the original will is not available, the court is forced to determine the existence and content of the last will with circumstantial evidence, which significantly increases the complexity of the procedure and the risk of different interpretations. It is precisely in such cases that the difference between proving the existence of a will and proving its validity comes to the fore, which in practice often leads to procedural dilemmas and referring the parties to civil proceedings. The paper indicated that the burden of proof is primarily on the person who refers to the will, but also that the court in probate proceedings has an active role in determining the facts, in accordance with the principles of officiality and investigative procedure. Although the means of evidence are formally unlimited and include documents, testimonies, expert reports and indications, their probative strength depends on the circumstances of the specific case and the judge's free assessment. The absence of precise normative standards for the evaluation of this evidence is one of the key causes of uneven judicial practice. The issues of proving the content of a lost or destroyed will remain particularly problematic, as well as the boundary between the revocation of a will and its disappearance regardless of the will of the testator. The insufficient normative elaboration of these situations leaves wide space for different interpretations and makes it difficult to achieve the basic goal of inheritance law, the protection of the last will of the testator. Starting from the presented findings, it can be concluded that in order to improve legal security in this area, a more precise normative regulation of disputed issues is necessary, especially with regard to the standard of proving the existence and content of a will. At the same time, it is of particular importance to standardize court practice through clearer criteria for evaluating the probative value of individual pieces of evidence. Strengthening the interconnection between substantive inheritance law and procedural rules of evidence would contribute to greater efficiency of probate proceedings and more consistent protection of testamentary freedom. Ultimately, improving the legal framework and its application would contribute to strengthening trust in the legal system and provide greater predictability and legal certainty in the area of inheritance law.